

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาปัจจัยกัลยาณมิตร ๔ ที่มีผลต่อการตัดสินใจคบมิตรของนักเรียนชั้นประถมศึกษา โรงเรียนบางจาก (โกลประเสริฐอุทิศ) เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร ที่เกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดที่เกี่ยวกับการตัดสินใจคบมิตรในทางพระพุทธศาสนา

กัลยาณมิตร หมายถึง ผู้เป็นมิตรดี (มิตรดีหมายถึง มิตรที่มีคุณธรรม คือ ศีลเป็นต้น)^{๒๕} สหายดี (สหายดี หมายถึง เพื่อนร่วมงานที่ดี) ^๑ เพื่อนดี (เพื่อนดี หมายถึง เพื่อนที่รักใคร่สนิทสนม รู้ใจกัน ซื่อสัตย์ต่อกัน) ^๒ ประกอบด้วยศีลคุณ

เป็นผู้ว่าง่าย ประกอบด้วยธรรมเป็นเครื่องทำให้เป็นผู้ว่าง่าย อดทน รับฟังคำพร่ำสอน โดยเคารพ แม้การที่ภิกษุเป็นผู้ว่าง่าย ประกอบด้วยธรรมเป็นเครื่องทำให้เป็นผู้ว่าง่าย อดทน รับฟัง คำพร่ำสอนโดยเคารพนี้ก็เป็นนาถกรณธรรม

เป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในการทำงานที่จะต้องช่วยกันทำทั้งงานสูง ^๓ และงานต่ำ^๔ (งานสูง หมายถึง งานย้อมจีวร หรืองานโบกทาพระเจดีย์ ตลอดถึงงานที่จะต้องช่วยกันทำที่โรงอุโบสถเรือน เจดีย์ เรือนต้นโพธิ์เป็นต้น งานต่ำ หมายถึงงานเล็กน้อย มีล้างเท้า และนวดเท้า) เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาอันเป็นอุบายในการทำงานที่จะต้องช่วยกันทำ สามารถทำได้ สามารถจัดได้ แม้การที่ภิกษุเป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในการทำงานที่จะต้องช่วยกันทำ

^๑ อัง.ทสก.อ. (ไทย) ๓/๑๗/๓๒๒.

^๒ อัง.ทสก.อ. (ไทย) ๓/๑๗/๓๒๒.

^๓ อัง.ทสก.อ. (ไทย) ๓/๑๗/๓๒๒.

^๔ อัง.ทสก.อ. (ไทย) ๓/๑๗/๓๒๒.

ทั้งงานสูงและงานต่ำของเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย สามารถทำได้ สามารถจัดได้ นี่ก็เป็นนาถกรรมธรรม

ผู้ใคร่ธรรม (ผู้ใคร่ธรรม หมายถึง รักพระพุทธพจน์ คือ พระไตรปิฎก)^๕ เป็นผู้ฟังและผู้แสดงธรรมอันเป็นที่พอใจ มีปราโมทย์อย่างยิ่งในอภิธรรม (อภิธรรม หมายถึง สัตตปปรณธรรม คือ อภิธรรม ๗ คัมภีร์ หรืออีกนัยหนึ่ง คือ มรรค ๔ และผล ๔)^๖

พระอภิธรรมปิฎก บุคคลบัญญัติ ๓. ดิกบุคคลบัญญัติ

บุคคลผู้ประมาณไม่ได้

บุคคลบางคนในโลกนี้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ประมาณไม่ได้

บุคคลไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้^๗

บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นคนต่ำทรามกว่าตนในด้านศีล สมาธิ ปัญญา บุคคลเช่นนี้ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรนั่งใกล้ เว้นไว้แต่ความเอ็นดู และความอนุเคราะห์

บุคคลที่ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้^๘

บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นคนเสมอกันในด้านศีล สมาธิ ปัญญา บุคคลเช่นนี้ควรเสพควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้ ซ้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะการสนทนาเกี่ยวกับศีล สมาธิ ปัญญา จักมีแก่เราทั้งหลายผู้ถึงความเสมอกันในด้านศีล สมาธิ ปัญญา การสนทนาของเราทั้งหลายนั้นจักเป็นความสำราญและจักเป็นการดำเนินไปได้ เพราะฉะนั้นบุคคลเช่นนี้จึงควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้

บุคคลที่ควรสักการะ เคารพแล้วจึงเสพ คบ เข้าไปนั่งใกล้^๙

บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ทุศีล มีธรรมอันเลวทราม ไม่สะอาด มีความประพฤติน่ารังเกียจ มีการทำงานอันปกปิด ไม่ใช่สมณะแต่ปฏิบัติญานว่าเป็นสมณะ

กัลยาณมิตร หมายถึง บุคคลผู้เสมอกันในศีล สมาธิ ปัญญา^{๑๐} ดังพุทธพจน์ที่ว่า“บุคคลบางคนในโลกนี้เสมอกันในด้านศีล สมาธิ ปัญญา ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าใกล้ เพราะการสนทนาเกี่ยวกับศีล สมาธิ ปัญญา จักมีแก่เราทั้งหลาย ผู้ถึงความเสมอกัน จักดำเนินไปได้ จักเป็นความสำราญ ”

^๕ อก.ทสก.อ. (ไทย) ๓/๑๗/๓๒๒.

^๖ อก.ทสก.อ. (ไทย) ๓/๑๗/๓๒๓.

^๗ อก.ติก. (ไทย) ๒๐/๒๖/๑๗๔-๑๗๕.

^๘ อก.ติก. (ไทย) ๒๐/๒๖/๑๗๔-๑๗๕.

^๙ อก.ติก. (ไทย) ๒๐/๒๖/๑๗๔-๑๗๕.

^{๑๐} อก.ติก. (ไทย) (๒๐/๒๖/๑๗๕), อภิ.ป. (ไทย) ๓๖/ ๑๒๓/๑๗๙).

คำว่า กัลยาณมิตร หรือ กัลยาณมิตรตตา แปลตามศัพท์ว่า มิตรที่ดี (กัลยาณ+ มิตต) ความมีกัลยาณมิตร (กัลยาณ+ มิตตตตา) ซึ่งหมายถึง มีผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษา เพื่อนที่คบหา และบุคคลผู้แวดล้อมที่ดี, ความรู้จักเลือกเสวนาบุคคล หรือเข้าร่วมหมุ่กับท่านผู้ทรงคุณทรงปัญญา มีความสามารถซึ่งจะช่วยแวดล้อม สนับสนุน ชักจูง ชี้ช่องทาง เป็นแบบอย่าง ตลอดจนอุดหนุน สนับสนุนให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดี ในการศึกษาอบรม การครองชีวิต การประกอบกิจการ และการปฏิบัติธรรม^{๑๑}

กัลยาณมิตร คือ ผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษา เพื่อนที่คบหาและบุคคลผู้แวดล้อมที่ดี ความรู้จักเลือกเสวนาบุคคล หรือเข้าร่วมอยู่กับท่านผู้ทรงคุณ ทรงปัญญา มีความสามารถ ซึ่งจะช่วยแวดล้อม สนับสนุน ชักจูง ชี้ช่องทาง เป็นแบบอย่าง ตลอดจนเป็นเครื่องอุดหนุนเกื้อกูลแก่กัน ให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดี ในการศึกษาอบรม การครองชีวิต การประกอบกิจการ และการธรรมาปฏิบัติ, สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี^{๑๒}

กัลยาณมิตร มิได้หมายถึง เพื่อนที่ดีในความหมายสามัญเท่านั้น แต่หมายถึง บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทาง หรือเป็นตัวช่วยให้ผู้อื่นดำเนินไปในมรรคาแห่งการฝึกฝนอบรมอย่างถูกต้องเช่น พระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก ครู อาจารย์ และผู้เป็นพหูสูตทางปัญญา สามารถสั่งสอน แนะนำ เป็นที่ปรึกษาได้ แม้จะอ่อนวัยกว่า^{๑๓} กัลยาณมิตรคือ มิตรที่ดีงาม ทำให้เจริญแก่บุคคลผู้คบหา ได้แก่ ผู้สมบูรณ์ด้วยความรู้ ศีลกำลังทุกข์ นำประโยชน์เกื้อกูลมาให้กับเพื่อนและคนอื่น บุคคลใดเป็นมิตรมีอุปการะช่วยเหลือคนอื่นโดยอาการทุกอย่าง บุคคลนั้นชื่อว่า กัลยาณมิตร^{๑๔}

^{๑๑} พระมหาเกรียงไกร บัวจันอัด , “การศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องกัลยาณมิตรกับการบรรลุมรรค ในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗.

^{๑๒} พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๖๕.

^{๑๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ปยุตโต) , **พุทธธรรมฉบับเดิม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖๕.

^{๑๔} วิไลรัตน์ พุกษาภิรมย์, “ความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอกตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๗, หน้า ๑๑.

มิชชติ สีนียหิตติ เมตตา แปลว่า สภาวะปรารถนาดี มิตตสส เอสา เมตตา แปลว่า สภาวะที่เป็นของมิตรและมิตรเตสฺส ภาวา เมตตา แปลว่า สภาวะเกิดขึ้นในมิตรโดยองค์ธรรมคืออโทสะเจตสิก ที่เป็นไปเนื่องด้วยการนำประโยชน์มาแก่ผู้อื่น^{๑๕}

กัลยาณมิตร^{๑๖} หมายถึง ผู้ดำรงตนอยู่ในฝ่ายข้างดี มีจิตมุ่งในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ซึ่งประกอบ ปิโย ครุ ภาวนิโย วตฺตา จ วจนกฺขโมคมกิริยจ กถิ กตฺตานโน จฏฺฐาเน นิโยชโก^{๑๗}

กัลยาณมิตตตา^{๑๘} เกิดจากศรัทธา (ความมั่นใจด้วยเหตุผลที่ได้พิจารณาเห็นจริง ใช้ความคิดอย่างอิสระ ด้วยโยนิโสมนสิการ ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ และทำให้ปัญญาเจริญยิ่งขึ้น จนกลายเป็นญาณทัสสนะคือ การรู้การเห็นประจักษ์ในที่สุด ดังนั้น การได้เสวนาสัตบุรุษ และเล่าเรียนสัทธรรม ประกอบกับการมีศรัทธา และโยนิโสมนสิการ ดังนั้นจะเห็นว่าการได้เสวนาสัตบุรุษ ท่านนับว่าเป็นกัลยาณมิตตตา

ประเภทและคุณสมบัติของกัลยาณมิตร

๑. ประเภทของกัลยาณมิตร แบ่งออกเป็น ฝ่ายโลกียะ และ โลกุตระ

๑.๑ กัลยาณมิตรฝ่ายโลกียะ พระพุทธศาสนา ได้วางหลักการอยู่ร่วมกันในสังคมที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน โดยเป็นกัลยาณมิตรซึ่งกัน และ กัน แบ่งออกเป็น ๒ ประเภทดังนี้

ก. กัลยาณมิตร ในฐานะที่สูงกว่าในพระพุทธศาสนาสอนเน้นไปที่หลักการปฏิบัติต่อผู้เป็นกัลยาณมิตรที่สูงกว่า โดยเน้นไปที่ตัวมนุษย์ผู้เป็นกัลยาณมิตรเป็นผู้มีพระคุณที่ยิ่งใหญ่ คือ พ่อ แม่ และ ครู อุปัชฌาย์อาจารย์ เพราะการทำหน้าที่ของมนุษย์เป็นการแสดงให้เห็นถึงการเป็นกัลยาณมิตรที่ยิ่งใหญ่อันดับแรกไม่มีสิ่งใดยิ่งใหญ่เกินความกตัญญูกตเวที ต่อท่านเหล่านั้นมนุษย์เราเกิดในตระกูลใดไม่ว่าฐานะอย่างไร ก็พึงดำรงวงศ์ตระกูลนั้นให้มั่นคงสืบไป พึงทำตระกูลของตนให้เจริญก้าวหน้าขึ้นไปเรื่อยๆ อย่าทำตนให้คนดูหมิ่นเหยียดหยามต่อวงศ์ตระกูลของตน

ข. กัลยาณมิตร ในฐานะที่เสมอกัน ได้แก่ วิทยุฒิ คุณวุฒิ ภาวะที่เสมอกันได้แก่ สามิ ภรรยา มิตรสหาย ที่พึงปฏิบัติต่อกันและกัน ความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ที่เสมอกันในสังคม ตัวอย่างเช่น คู่สามี ภรรยาเป็นผู้สร้างโลก สร้างสังคมโลกให้สงบสุข โลกใบเล็กคือครอบครัว ทั้ง

^{๑๕} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๖๔๓/๔๒๗.

^{๑๖} พระพุทธโฆสเถระ, **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, สมเด็จพระพุทธอาจารย์ (แปลและเรียบเรียง), พิมพ์ครั้งที่ ๖, (ได้หวั่น:The Corporate Body of the Buddha Educational Foundation, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖๐.

^{๑๗} อง. สตตก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.

^{๑๘} พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๒๗๐-๒๗๑.

สองฝ่ายต้องประพฤติปฏิบัติเป็นกัลยาณมิตรต่อกันให้มั่นคง และ เกรงครัดกว่าชายหญิงธรรมดาที่ยังไม่ได้เป็นคู่สามี ภรรยา กัน ส่วนมิตรสหาย ผู้มีวัยเสมอกัน จะได้ชื่อว่า เป็นมิตรที่ดี หรือ เป็นกัลยาณมิตร พึงปฏิบัติแบบ เกื้อหนุนกัน และ พึงระลึกไว้เสมอว่า ไม่เอาแต่ความพอใจของตนเอง

๑.๒ กัลยาณมิตรฝ่ายโลกุตระ เป็นกัลยาณมิตรชั้นสูง เป็นบุคคลที่มีระดับอุดมมงคล หมายถึง บุคคลผู้ประเสริฐ ผู้เลิศ หรือ ห่างไกลกิเลส คือ พระพุทธเจ้า กัลยาณมิตรฝ่ายโลกุตระ นั้นเป็น ผู้ชี้ทางให้ศาสนิกชน เข้าสู่ทางแห่งโลกุตระธรรม

๒. คุณสมบัติของกัลยาณมิตร

พระพุทธศาสนา กล่าวคุณลักษณะของมิตร^{๑๙} ไว้ว่า มิตรย่อมเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศรัทธา ๑ สมบูรณ์ด้วยศีล ๑ สมบูรณ์ด้วยสุตะ ๑ สมบูรณ์ด้วยจาคะ ๑ สมบูรณ์ด้วยวิริยะ ๑ สมบูรณ์ด้วยสติ ๑ และเป็นผู้สมบูรณ์ปัญญา ๑ คือ ย่อมเชื่อมั่นต่อการตรัสรู้ของพระตถาคตเจ้าเชื่อมั่นต่อกรรมและผลแห่งกรรม ด้วยศรัทธาสมบัติ ย่อมเป็นที่รักและที่เคารพ น่าสรรเสริญ เป็นผู้ทักท้วงตำหนิโทษว่ากล่าว เป็นผู้อดกลั้นต่อถ้อยคำของสัตว์ทั้งหลายได้ด้วยศีลสมบัติ เป็นผู้สามารถชี้แจงถ้อยคำอันลุ่มลึก ซึ่งประกอบด้วยสัจธรรมและปฏิจางสมุปาทธรรม ด้วยสุตสมบัติเป็นผู้มักน้อย สันโดษ ขอบสัจ ไม่คลุกคลีกับหมู่คณะด้วยจาคสมบัติ เป็นผู้เพียรพยายามในการปฏิบัติทั้งที่เป็นประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นด้วยวิริยสมบัติ เป็นผู้มั่งคั่งตั้งมั่นในทางดีด้วยสติสมบัติ เป็นผู้มั่งคั่งไม่คิดฟุ้งมั่นคงด้วยสมาธิสมบัติ และรู้แจ้งชัดไม่วิปริตผิดเพี้ยนด้วยปัญญาสมบัติคุณลักษณะของกัลยาณมิตร ดังที่กล่าวข้างต้น สรุปประกอบด้วยคุณสมบัติที่ควรถึงพร้อม ๘ ประการ^{๒๐}

๑) ความเชื่อ (ศรัทธา) คือ กริยาที่เชื่อ ความปลงใจเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่ง ความใสใจนิยม เช่น ความเชื่อในศาสนา ความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย การสร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นในบุคคลผู้นำเลื่อมใส ตัวอย่างเช่นศรัทธา^{๒๑} ดังนี้ ๑) กัมมสัทธา เชื่อเรื่องกรรม เชื่อกฎแห่งกรรมเชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง เชื่อว่า ๒) วิปากสัทธา เชื่อวิบาก เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริงคือเชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผล ๓) กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน ๔) โภทิสัทธา เชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะทรงพระคุณทั้ง ๔ ประการ

๒) การสำรวมกาย วาจา และใจบุคคลที่มีลักษณะของกัลยาณมิตร ย่อมเป็นผู้ตั้งอยู่ในศีล เรียกว่ากุศลกรรม ๑๐ ประการ ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสกับ พรหมณ์ และ คหบดีทั้งหลาย ความ

^{๑๙} อ. สดตก. (ไทย) ๒๓/๓๔/๕๗.

^{๒๐} วิไลรัตน์ พุกษาภิรมย์, “ความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอกตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด”, หน้า ๔๖-๕๒.

^{๒๑} พระราชนิพนธ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๖๔.

ประพาสสมาธิ คือ ความประพาสทางกาย ๓ ประการ ความประพาสทางวาจา ๔ ประการ ความประพาสทางใจ ๓ กล่าวใน กุศลกรณบท ๑๐^{๒๒} คือทางแห่งกุศลกรณทางทำความดี อันจะนำไปสู่ความสุข ความเจริญ หรือสุคติ มีข้อปฏิบัติดังนี้

ความประพาสทางกาย ๓ ประการ

๑) เป็นผู้ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ คือ วางทัณฑฆาต และ ศาสดารุช มีความละอาย มีความเอ็นดู มุ่งประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์

๒) เป็นผู้ละเว้นจากการลักทรัพย์ คือ ไม่ถือเอาทรัพย์อันเป็นที่ปลื้มใจของผู้อื่นในบ้าน หรือ ในป่าที่เจ้าของมิได้ให้ด้วยเป็นเหตุขโมย

๓) เป็นผู้ละเว้นขาดจากการประพาสผิดในกาม คือ ไม่เป็นผู้ประพาสล่วงสตรีที่มีอยู่ในปกครองของมารดา หรือ ผู้มีสามีแล้ว เป็นต้น

ความประพาสทางวาจา หรือ วชิธรรมมี ๔ ประการคือ

๑) เป็นผู้ละเว้นขาดจากการพูดเท็จ คือ อยู่ในสภา หรือ อยู่ในบริษัท อยู่ท่ามกลางหมู่ญาติ อยู่ท่ามกลางหมู่ทหาร หรืออยู่ท่ามกลางราชสำนัก ไม่กล่าวเท็จด้วยเหตุใดๆก็ตาม

๒) เป็นผู้ละเว้นขาดจากการพูดส่อเสียด คือ พังความฝ้ายนี้แล้วไม่ไปบอกอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อทำลายกันและกัน เป็นผู้สมานให้คนปรองดองกัน ชื่นชมยินดีเพลิตเพลินต่อผู้ที่สามัคคี พูดด้วยถ้อยคำที่สร้างสรรค์ สามัคคีกัน

๓) เป็นผู้ละเว้นจากการพูดคำหยาบ คือ พูดคำที่ไม่มีโทษ พูดให้ไพเราะและ น่ารัก จับใจ เป็นคำที่ชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่พอใจ

๔) เป็นผู้ละเว้นขาดจาก การพูดหยาบการพูดคำเพ้อเจ้อ พูดมีประโยชน์ พูดความจริง พูดอิงวินัย พูดอิงธรรม พูดคำที่มีหลักฐาน พูดมีประโยชน์เหมาะสมกับเวลา

ความประพาสทางใจ หรือ มโนกรรม มี ๓ ประการ

๑) เป็นผู้ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขา คือ ไม่เพ่งเล็งอยากได้ทรัพย์อันเป็นของผู้อื่นมาเป็นของเรา

๒) เป็นผู้มีจิตไม่พยายาบาท คือ ไม่มีจิตคิดร้าย ขอให้สัตว์ทั้งหลายไม่มีเวร ไม่เบียดเบียน ไม่มีทุกข์ ครองตนอยู่เป็นสุข

๓) มีสัมมาทิฐิ คือ มีความเห็นชอบ เชื่อว่า ทานที่ให้มืผล ผลของกรรมโลกนี้มี โลกหน้า มี บิฑามารดา มีบุญคุณ เป็นต้น

๓) การฟัง (สุตะ)

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๖-๒๗๗.

ในพระพุทธศาสนาสุภาสิต^{๒๓} กล่าวว่า สุตสฺส ลภเต ปญญํ ผู้ตั้งใจฟังย่อมได้ปัญญา ลักษณะ ของผู้เป็นกัลยาณมิตร ได้แก่ ความรู้จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการฟัง พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า ในการทำงานทั้งหลาย ต้องจัดการด้วยปัญญา ในศิลปะทั้งหลายต้องจัดการด้วยปัญญา ในวิชาทั้งหลายต้องจัดการด้วยปัญญา ปัจจัยส่งผลให้เป็นกัลยาณมิตร คือ การฟัง (สุตะ) ฟังจากบัณฑิต หรือ นักปราชญ์ ย่อมได้ด้วยอาศัยปัจจัย ๔ ซึ่งเริ่มต้นด้วย สุตะ คือ การฟัง จากท่านผู้รู้ ในสมัยพุทธกาลพระอานนท์ ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า กล่าวใน “ อานันทเถระคาถา ”^{๒๔} พระอานนเถระ ถือว่าเป็นพหูสูต คือ เป็นผู้ทรงธรรม เป็นผู้รักษาศรัทธา เป็นคลังพระธรรมของพระพุทธเจ้า ผู้ทรงแสงพระคุณอันยิ่งใหญ่ เป็นดวงตาของโลกทั่วไป แม้พระพุทธเจ้าท่านปรินิพพานไปแล้ว พระอานนเถระ เป็น ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ เป็นดวงตาของชาวโลก เป็นผู้กำจัดความมืดมนที่เป็นเหตุทำให้คนตาบอด พระอานนเถระ เป็นผู้มีความคิด มีสติ” และจิตติ เป็นผู้แสวงคุณเป็นผู้ทรงจำพระสัทธรรมไว้ เป็นบ่อเกิดแห่งรัตนะ

สรุป การฟัง หรือเรียกอีกอย่างว่าสุตะ ต้องเป็นการฟังที่ประกอบด้วยสติเมื่อฟังแล้วได้ปัญญา เรื่องที่เราได้ยิน ได้ฟังประกอบด้วยเสียงอันไพเราะ อ่อนหวาน แต่ถ้าผู้ฟังไม่มีสติในการฟัง แล้วก็เสมอตัว ไม่ได้อะไรจากการฟัง ผู้ฟังต้องมีสติสูง ขวนจิตรให้ผู้ฟังได้สว่างใสรับแสงสว่าง ถ้อยคำเป็นคำพูดที่มีคุณ ฟังแล้วเลือกเอาแต่ที่ดีมีประโยชน์

๔) จาคะ (ทานญจ)^{๒๕}

จาคะ คือ การเสียสละ ได้แก่ ความเผื่อแผ่ แบ่งปัน ตลอดถึงการที่บุคคลที่จะมีความสุขจะต้องรู้จักให้ แบ่งปันซึ่งกันและกัน ตลอดจนการเสียสละความพอใจและ ความสุขส่วนตน คือมีใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละไม่เห็นแก่ตัว การให้ทานนั้นจะสำเร็จกิจได้จึงต้องพร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้

๑. บุพเพเจตนา ตั้งใจไว้ก่อนให้

๒. มุญจนเจตนา ตั้งใจในขณะที่กำลังสละ

๓. ปราปรเจตนา ครั้นให้แล้ว ก็อ้อมใจทุกขณะที่ระลึกถึงทานมีเจตนา ๓ ระยะนี้ ย่อมเป็นคนที่ไม่ตระหนี่ ยินดีในการเสียสละ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เกื้อกูลแล้วนึกถึงที่ไร้อ้อมใจทุกขณะ

๕) ความเพียร (วิริยะ)^{๒๖}

^{๒๓} สมเด็จพระมหาธีรราช (พิมพ์ ธรรมธโร), มงคลชีวิต (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖๘.

^{๒๔} สมเด็จพระมหาธีรราช (พิมพ์ ธรรมธโร), มงคลชีวิต หน้า ๒๗๒-๒๗๔.

^{๒๕} พระราชนิพนธ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๘๔.

^{๒๖} พระราชนิพนธ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๘๔.

ความเพียร คือ ความขยันประกอบด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง
ในบารมี ๑๐ หรือ ทศบารมี กล่าวเรื่องวิริยะ ว่าเป็นความเพียร, ความแก่กล้า, ไม่เกรงกลัว
อุปสรรค \พยายามบากบั่นอดสาหัส ก้าวหน้าเรื่อยไป ไม่ทอดทิ้งธุระหน้าที่ วิริยะเป็นคุณสมบัติ
อย่างหนึ่งของกัลยาณมิตร คือ มีความเพียร ความเพียรแบ่งออกเป็น ๒ อย่างคือประการที่ ๑
ความเพียรแบบสามัญทั่วไป เช่น ความเพียรในการ

ประกอบกิจการงาน ขยันเรียนหนังสือ อ่านหนังสือ

ประการที่ ๒ ความเพียร เป็นผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เพื่อสละทิ้งอุปนิสัยทั้งปวง
เป็นธรรมยอดเยี่ยม สัมมาสติ ความระลึกชอบ คือ ระลึกในสติปัฏฐาน ๔ ซึ่งเป็นที่ตั้งของสติ การที่
สติเข้าไปตั้งอยู่ คือมีสติกำกับ โดยหลักการคือ การใช้สติ หรือ วิธีปฏิบัติเพื่อใช้สติให้บังเกิดผลดี
ที่สุดเช่น ชาตก เรื่อง พระมหาชนก^{๒๗} ว่าด้วยมหาชนกทรงบำเพ็ญวิริยบารมี ในตอนหนึ่งพระมหา
ชนก เทวดา กล่าวกับ พระมหาชนก ว่า

เทวดา : เมื่อมองไม่เห็นฝั่ง ก็ยังกระทำความเพียรว่ายอยู่ในท่ามกลางมหาสมุทร ท่านรู้
อำนาจประโยชน์อะไรจึงพยายามว่ายอยู่อย่างขะมัก เข้มแข็ง เช่นนี้พระมหาชนก : เราพิจารณา เห็น
วัตร ของโลก และ อานิสงส์แห่งความพยายาม เพราะฉะนั้น ถึงไม่เห็นฝั่ง เราต้องพยายามว่ายอยู่
ในท่ามกลางมหาสมุทร

๖) ความตั้งมั่น (อตตสมมาปณิธิ)

ความตั้งมั่น (สมาธิ) สัมมาสมาธิ (สัมมาสมาธิ) ตั้งจิตมั่นชอบเป็นที่ดีตามแนวฉันท ความ
ตั้งอยู่แห่งจิต ความตั้งมั่นด้วยดี ความดำรงมั่น ความไม่ส่ายความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่
ขาดสาย สมาธิ สมาธิในทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ การที่จะให้เกิดความสงบมีจิตใจแน่วแน่
จำเป็นต้องอาศัยการอบรมจิตโดยมีพื้นฐานจากสิ่งอื่น ผู้มีปกติสุขเท่านั้นจึงจะสามารถมีสมาธิได้
ตรงกันข้ามกับคนที่ไม่ปกติ หรือ หาเลี้ยงชีพในทางไม่ชอบประกอบด้วยทุจริตทั้ง กาย วาจา และใจ

มงคลชีวิต^{๒๘} กล่าวถึง การตั้งมั่น ว่าเป็นกิริยาที่ต้อยในศีลธรรม มีลักษณะสงบเสงี่ยม
เรียบร้อย เจียมตัว โอบอ้อมอารี กรุณาปราณี เอื้อเฟื้อ การถ่อมตน เป็นการไม่ถือตัวให้เกินงาม
และไม่ลดตัวลงให้เกินควร กิริยาเคลื่อนไหว มีเมตตาให้ความสุจริต รักษาความประพฤติของตน
ไม่ให้ผิดประเวณี ตั้งใจสวณสกลวงศ์ของเราให้บริสุทธิ์ กายสุจริต เป็นมงคล ข้นยอดเป็นเหตุทำให้
คนเป็นเลิศในการวางตัวต่อสังคมต่อหมู่คณะ ซึ่งนับว่าเป็นคุณลักษณะของกัลยาณมิตรเป็นการ
สมานบุคลต่อบุคคล หมู่คณะ ต่อหมู่คณะ สุดท้ายสมานระหว่างชาติต่อชาติ นับว่าเป็นประโยชน์

^{๒๗} พุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๕๓๙/ ๑๕๗-๑๕๘.

^{๒๘} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร), มงคลชีวิต, หน้า ๑๑๑-๑๒๒.

แก่หมู่คณะ มากเป็นที่รักของกันและกัน ไม่นิยมขึ้น สามารถนำหมู่คณะให้พ้นภัยพิบัติวิบัติสุจริต พุดจริง พุดไพเราะ พุดสมัคสมานสามัคคี และ พุดมีประโยชน์ พุดได้ไพเราะในเบื้องต้นไพเราะในท่ามกลาง ไพเราะในเบื้องปลาย พุดมีเมตตาจิต

หลักธรรม กล่าวในเรื่อง ความตั้งมั่น ว่าทุกสิ่งในโลกนี้ ถ้าไม่ก้าวหน้าจะต้องถอยหลัง ไม่เจริญจะเสื่อมลง ใจคนเราเช่นกัน ถ้าไม่เจริญก็จะเสื่อมลง วิธีฝึกจิตดังนี้

๑. รักสัจจะเท่ากับชีวิต พุดจริง ทำจริง อย่าปล่อยตัวให้เป็นสวะ ลอยตามลมตามน้ำ

๒. จะมีสติ สัมปชัญญะ ครองตน พร้อมจะแบก ความรับผิดชอบ และยอมรับผิดชอบในความผิดของตน

๓. จงมีความเชื่อ ในคนทุกคน อย่าดูหมิ่นคนอื่น เห็นว่าคนอื่นน่าเชื่อถือมีจำนวนมาก

๔. จงเชื่อในความสามารถของตน

๕. ชื่อตรงต่อตนเอง

๖. อย่าปล่อยให้ออกดี เพราะชอบกัน ชังกัน จงพยายามใช้ความยุติธรรม

๗. จงถ่อมตัวเหมือนผ้าขี้ริ้วห่อทอง

๘. อย่าดูแคลนสิ่งใดว่าเป็นของใหม่ จงใช้ปัญญาพิจารณาอย่างระมัดระวัง

๙. อย่าเห็นว่าสิ่งที่ชอบเป็นของใหม่ จงใช้ปัญญาพิจารณาอย่างระมัดระวัง

๑๐. จงเป็นคนตรงต่อเวลา

๑๑. อบรมให้กล้า กล้าคิดอะไรใหม่ๆ กล้าตัดสินใจในปัญหาที่สำคัญๆ ประจันหน้า ทำตามเป้าหมาย

๑๒. มีคุณธรรมอยู่ในตนแล้ว จงดำรงชีวิตอยู่ด้วยคุณธรรมนี้

๑๓. มั่นเรียนรู้ข้อธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

๑๔. จงกล้าทำความดี

๑๕. สอบความคิดเห็นกับคนอื่น

๑๖. อย่าเห็นเป็นคนว่าตนเป็นคนเลวให้ปฏิบัติหน้าที่ของตน

๗) ความรอบรู้เหตุผล

ความไม่ประมาทในธรรม อปุปมาโท จ ธมเมสุ^{๒๙}

ความไม่ประมาท ก็คือ คนที่มีสติกำกับ คอยระมัดระวังตัวอยู่ทุกกรณี คนผู้ไม่ประมาท ก็คือผู้ที่มีเหตุผล มีความรอบรู้ในเรื่องนั้นๆดี มีสติกำกับ คอยระวังตัวอยู่ ทุกกรณี คนที่ไม่ประมาทก็เห็นว่า ความรู้ที่แหลมคมนั้น ถ้าผู้ใช้ไม่มีสติควบคุม ปล่อยความคิดไปในทางชั่วเสียหาย ก็จะไม่

^{๒๙} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร), มงคลชีวิต, หน้า ๓๗๑-๓๗๔.

ทำลายตัวเองและหมู่คณะให้พินาศ ความไม่ประมาทในธรรม คำว่าธรรม หมายถึงเหตุที่ต้องประกอบด้วยผล ดังคำสอนปรากฏในพระศาสนาอยู่ว่า ธมมญญตา น่าจะแปลว่ารู้จักธรรม แต่ท่านกลับแปลว่า ความเป็นผู้รู้จักเหตุ กรณียกอันเป็นหน้าที่ซึ่งจะพึง ทำ พุด คิด ให้เกิดผลทั้งหลาย เรียกว่าเหตุ ความไม่ประมาทในธรรม จึงนับว่าเป็นความไม่ประมาทในเหตุคือกรณีกิจ อันเป็นหน้าที่ซึ่งจะพุดคิดให้เกิดผลนั่นเอง จะนำมาบอกกล่าวเพื่อเป็นแนวปฏิบัติ ๕ ประการ คือ ไม่ประมาทเวลา ไม่ประมาทในวัย ไม่ประมาทในการทำงาน ไม่ประมาทในการศึกษาและ ไม่ประมาทในการปฏิบัติธรรม ความรอบรู้เหตุผล , ความรู้เข้าใจชัดเจน, ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้เหตุผล ดี ชั่ว ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และ รู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ, ความรอบรู้ในกองสังขาร มองเห็นตามความเป็นจริง^{๓๐} ปัญญาเกิดขึ้น เพราะอาศัยประสบการณ์หรือความเกี่ยวเนื่องกับบุคคลอื่นทางสังคม เนื่องจากปัญญา เป็นคุณสมบัติ ภายในตัวบุคคลจะสังเกตได้อย่างไรว่าคนไหนมีปัญหา และไม่มีปัญหา ในทางพระพุทธศาสนาได้แสดงให้เห็นว่า ปัญญาเกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัย ๓ อย่าง เรียกว่า ปัญญา ๓ หมายถึงความรอบรู้มีดังนี้

๑. จินตามยปัญญา คือ ปัญญาเกิดจากความคิด การพิจารณาหาเหตุผลด้วยตนเอง

๒. สุตมยปัญญา คือ ปัญญาเกิดจากการสดับ เล่าเรียน การถ่ายทอดต่อกันมา

๓. ภาวนามยปัญญา คือ ปัญญาเกิดจากลงมือปฏิบัติฝึกหัด อบรมเพื่อให้ปัญญาพัฒนาฝึกฝน อบรม ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลก และชีวิตตามสภาวะสามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำให้คนบริสุทธิ์จากกิเลส และ ปลอดภัยจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยปัญญา ภาวะทางปัญญา เป็นลักษณะที่เป็นพื้นฐานทางปัญญาของผู้บรรลุนิพพาน คือ การมองสิ่งทั้งหลายตามที่มีมันเป็นหรือ เห็นตามความเป็นจริง เริ่มต้นตั้งแต่การรับรู้อารมณ์ทางอายตนะ ด้วยจิตใจที่มี ท่าที่เป็นกลาง และ มีสติไม่หวั่นไหวถูกชักจูงไปตามชอบใจ ไม่ชอบใจสามารถตามดูรู้เห็นอารมณ์นั้นๆ ไปตามสภาวะของมันตั้งแต่ต้นจนตลอดสายไม่ถูกความติดพัน ความข้องขัดขุ่นมัว หรือ ความกระทบกระทั่งที่เนื่องจากอารมณ์นั้นฉุดรั้ง หรือสะดุดเอาไว้ให้เขวออกไปเสียก่อน ต่างจากปุถุชนที่เมื่อรับรู้ อารมณ์ใด มักไปสะดุดอยู่ตรงจุด หรือแง่ที่กระทบความชอบใจไม่ชอบใจ แล้วเกาะเกี่ยวพัวพันอยู่ตรงนั้น เกิดความรู้ ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน คือรู้เห็นไปตามอำนาจกิเลสที่ปรุงแต่ง ไม่รู้เห็นตามความเป็นไปของสิ่งนั้นๆ เรื่องนั้นๆ เช่น เรื่องราวมีสาระเดียวกัน คนหนึ่งมาพุดโดยเสริมคำเอนยอผู้ฟัง ประกอบเข้าด้วย หรือข้อความอย่างเดียวกัน

^{๓๐} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๑๖๔.

คนที่ผู้ฟังรักใคร่ชอบใจนำมาพูด ผู้ฟังชมว่า ถูกต้องเห็นดีเห็นงามไปตามแต่คนที่ผู้ฟังเกลียดชังนำมาพูด ผู้ฟังเห็นเป็นสิ่งผิดพลาดเสียหายไม่อาจยอมรับได้ ดังนี้เป็นต้น

๘) ความระลึก (สติ) สัมมาสติความระลึกชอบซึ่งเป็นมรรคองค์แปดพระธรรมปิฎก (ป. อ.ปยุตโต)^{๓๑} เป็นธรรมเกื้อกูลในกิจ หรือ ในการทำความดีทุกอย่าง สติเป็น ความระลึกได้, นึกได้, สำนึกอยู่ไม่เผลอ สติ เป็นธรรมอันเป็นกำลังในพละ ๕ สติเป็นพละ เป็นพลังทำให้เกิดความมั่นคง ซึ่งไร้ความศรัทธาเป็นต้น แต่ละอย่างจะครอบงำไม่ได้ สติเป็นหลักปฏิบัติทางจิตใจ ให้หลุดพ้น สติเป็นนาถกรรมธรรม ๑๐^{๓๒} คือ ธรรมอันกระทำที่พึง, ธรรมสร้างที่พึงคุณธรรมที่ทำให้ตนเป็นที่พึงของตนได้ สติ ความมีสติ รู้จักกำหนดจดจำระลึกการที่ทำ คำที่พูดไว้ได้ ไม่มีความประมาท

พุทธศาสนา ได้กำหนดคุณสมบัติของกัลยาณมิตรที่เรียกว่าเป็นสัตบุรุษ^{๓๓} หรือสัปปริสธรรม ๗ ประการมีคุณสมบัติดังนี้

๑. คุณสมบัติของกัลยาณมิตรในแง่การทำหน้าที่ต่อตนเอง

๑) อัมมัญญตา รู้หลักและรู้จักเหตุ คือรู้ความจริงของธรรมชาติ รู้หลักการ แบบแผนหน้าที่เป็นเหตุให้กระทำได้สำเร็จผลตามมุ่งหมาย

๒) อัตถัญญตา รู้จักมุ่งหมายและรู้จักผล คือรู้ความหมายและความมุ่งหมายของหลักธรรมหรือหลักการ กฎเกณฑ์ หน้าที่ รู้ผลที่ประสงค์ที่จะกระทำกิจ

๓) อัตตัญญตา รู้จักตน คือ รู้ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถและคุณธรรม

๔) มัตตัญญตา รู้จักประมาณ คือ รู้จักความพอเหมาะพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร ในการใช้จ่ายทรัพย์

๕) กาลัญญตา รู้จักกาล เช่น รู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไร รู้จักเวลาเรียน เวลาทำงาน เวลาพักผ่อน

๖) ปริสัณญตา รู้จักชุมชน คือ รู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมนุม รู้จักมารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณี

๗) ปุคคลัญญตา รู้จักบุคคล คือ รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยอาศัยความสามารถและคุณธรรม เพื่อปฏิบัติต่อผู้นั้นโดยถูกต้อง

^{๓๑} พระราชนิพนธ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๗๖.

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๘-๒๗๙.

^{๓๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๑/๒๖๔, อัง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๖๕/๑๑๔.

๒. คุณสมบัติของกัลยาณมิตรในแง่การทำหน้าที่ต่อผู้อื่น ที่เรียกว่ากัลยาณมิตรธรรม^{๓๔} ประการดังนี้

- ๑) ปิโย (น่ารัก ในฐานะที่เป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษา)
- ๒) ครุ (น่าเคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้ความรู้สึกอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งได้ และ ปลอดภัย)
- ๓) ภาวนีโย (น่าเจริญใจ หรือน่ายกย่อง) ในฐานะทรงคุณความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกและเฝ้าระวังด้วยซาบซึ้งภูมิใจ
- ๔) วตฺตา จ (รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี)
- ๕) วจนฺทโม (อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมทั้งจะรับฟังคำปรึกษาซักถาม เสนอวิพากษ์วิจารณ์ อดทน ฟังไม่เบื่อ ไม่ฉุนเฉียว)
- ๖) คมภีรณฺจ กถํ กตฺตา (แถลงเรื่องเล่าลึกได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป)
- ๗) โน จญฺฐาเน นิโยชเย (ไม่ชักนำไปในอวิชชา คือ ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหลหรือชักจูงในทางเสื่อมเสีย)

๓. หน้าที่ของกัลยาณมิตร

การที่มิตรทำกิจต่างๆ ร่วมกัน และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นับว่าเป็นส่วนประกอบภายนอกที่สำคัญคือ การชักจูงกันในด้านความคิดเห็น ทศนคติ ค่านิยมความรู้ความเข้าใจต่างๆ เรียกว่า วิทยุ ส่วนความคิดเห็น ทศนคติ ค่านิยม ความรู้ความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องมีโทษเรียกว่า มิจฉาวิทยุ ฝ่ายตรงข้าม ความถูกต้อง เป็นประโยชน์เรียกว่าสัมมาวิทยุ เป็นมิตรดี มิตรแท้ เรียกว่า กัลยาณมิตร มิตรในเรือนได้แก่ บิดามารดา ครูอาจารย์ ท่านมีอิทธิพลในการชักจูงนำไปในทางสัมมาวิทยุ ในบางครั้งมิตรที่คบหา กลับมีอิทธิพลน้อยไปกว่ามิตรชนิดที่ตัวอยู่ห่างแต่มีพลังแรงเข้ามาถึงใจ คือ มิตรที่มาจากสื่อมวลชนต่างๆ มาจากสิ่งบันเทิง จากหนังสือก่อเป็นปัจจัยการเกิดความเชื่อ ความเลื่อมใส ความนิยมชมชอบ ความซาบซึ้งใจ เรียกว่าศรัทธา

ดังนั้น ผู้ซึ่งจะทำหน้าที่ชักนำ สั่งสอน ต้องให้ความรู้ความเข้าใจ ความเห็นที่ถูกต้องแม้ผู้ใดมีปัญหาดี แต่เมื่อยังไม่เกิดศรัทธายังไม่ได้ฐานะเป็นกัลยาณมิตรเมื่อศรัทธาแล้ว ใจรับสามารถ

^{๓๔} อัง.สตุตฺก. (ไทย) ๒๓/๓๔/๓๓.

นำความคิดได้ นำพฤติกรรมได้ ก่อให้เกิดการเลียนแบบ ชักจูงให้รู้จักคิดอย่างถูกต้อง ทำหน้าที่
 กลยาณมิตรได้สำเร็จ เมื่อเสวนาก่อให้เกิดสัมมาทิฐิ^{๓๕}

ความสำคัญและความจำเป็นของการคบมิตร

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีวัฒนธรรมประจำชาติมีเอกลักษณ์อันโดดเด่นและเป็น
 ประเพณี วัฒนธรรมที่ผ่านการสร้างสรรค์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่
 ประกอบกันเข้าเป็นสังคมไทย ซึ่งบรรพบุรุษไทย ที่มีเลือดเนื้อเชื้อไขเป็นชาติไทยได้สร้างสรรค์สร้าง
 สม ไว้เป็นมรดกประจำชาติ ควรใช้วิจารณ์ญาณ พิจารณาให้ถ่องแท้ และพิจารณาให้เห็นว่าการที่
 คนเรามาอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยประนีประนอมอมอมกัน ผู้น้อยจะต้อง
 พึ่งผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่จะต้องอาศัยผู้น้อย ทำนองคากล่าวที่ว่า น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่าเป็นกลยาณมิตรซึ่งกัน
 และกัน เราพบว่าในยุคที่สังคมไทยในยุคปัจจุบันกระแสโลกาภิวัตน์ โลภไร้พรมแดน ทำให้เกิดการ
 แลกเปลี่ยนทางสังคมและวัฒนธรรมระหว่างสังคมต่างๆอยู่ทุกวันนี้ฉะนั้นจึงมีความสำคัญยิ่งที่จะ
 ศึกษาชีวิตนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นระยะที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้ง
 ร่างกาย และ จิตใจ วัยรุ่นเป็นระยะที่เด็กผ่านเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ อายุที่เข้าสู่วัยรุ่นจะประมาณ ๑๐ –
 ๑๑ ปีขึ้นไปในเด็กหญิง และ ๑๒- ๑๓ ปี ในเด็กชาย ระยะวัยรุ่นจะมีระยะนานเพียงใดขึ้นอยู่กับ
 หลายปัจจัย ได้แก่ การศึกษา สภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น เด็กที่
 ไม่ได้ศึกษาต่อชั้นสูง จะผ่านวัยรุ่นเร็วกว่าพวกที่ศึกษาต่อ เพราะเด็กกลุ่มนี้อาจมีเพื่อนต่างเพศเร็ว
 หรือ ทำงานเลี้ยงชีพเป็นอิสระจากครอบครัวได้ มีการปรับตัวทางสังคมทั้งด้านเพื่อน และ ด้าน
 อื่นๆ มีการปรับตัวยาก และมีปัญหามากที่สุดคือ ในช่วงของวัย ซึ่งมีอายุระหว่าง ๑๓-๑๖ ปี โดย
 ปกติแล้ว วิฤตการณ์ หรือปัญหายุ่งยากในการปรับตัวอาจเกิดขึ้น และ มนุษย์ต้องปรับตัวตาม
 สภาพแวดล้อมของตนตลอดชีวิต ในบรรดาวัยต่างๆ ของชีวิตวัยรุ่นเป็นวัยที่ประสบปัญหา และ
 เผชิญวิฤตการณ์ในการปรับตัวที่คล้ายคลึงร่วมกันมากกว่าวัยอื่น เด็กวัยรุ่นต้องปรับตัวทางด้าน
 อารมณ์ สังคม และ สติปัญญา เพื่อให้ชีวิตความเป็นอยู่ของตนเกิดความสุข ความพอใจ วัยรุ่นเป็น
 ช่วงเปลี่ยนวัย เป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อที่เปลี่ยนจากความเป็นเด็กไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ และส่วนใหญ่
 จะศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นช่วงวัยแห่งปัญญาเป็นวัยที่มีความเครียดทางอารมณ์
 ปัญหาทางอารมณ์ที่วัยรุ่นประสบอยู่ที่สำคัญ คือ ปัญหาการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นในสังคม และ
 ปัญหาการสร้างสัมพันธภาพ กับ ผู้อื่น โดยเฉพาะการสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อนรุ่นเดียวกัน จะเห็น
 ว่าโลกนี้น่าอยู่ ความรู้สึกมั่นใจในตัวเองและผู้อื่น และ จะแสวงหาความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับ

^{๓๕} พระราชนิพนธ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๓,
 (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๖๔๑-๖๔๒.

เพื่อนๆอีกต่อไปประสบการณ์ จากเพื่อนๆทำให้เขาได้สามารถพัฒนา^{๓๖} ช่วงชีวิตของวัยรุ่น เป็นวัย ร่างกายจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งภายใน และภายนอก จะมีการเปลี่ยนแปลงสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้น ซึ่งจะพัฒนาจากวัยเด็กเป็นวัยผู้ใหญ่ตามลำดับดังนี้ ประสบการณ์ ความเข้าใจที่ดี และ ถูกต้องที่เด็กได้รับตั้งแต่วัยเด็กจะมีส่วนสร้างให้สามารถดำรงชีวิตในแบบที่งดงามเป็นสุข และ เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดี มีประสิทธิภาพในอนาคตนักจิตวิทยาชาวอเมริกันชื่อ วอคเกอร์^{๓๗} ได้กล่าว เปรียบชีวิตมนุษย์ว่าเหมือนการเดินทางซึ่งการเดินทางของคนเราจะมี ๕ ช่วงด้วยกันคือ ช่วงทารก (Infancy) ช่วงเด็ก (Childhood) ช่วงวัยรุ่น(Adolescence) ช่วงผู้ใหญ่ (Middle age) และ ช่วง วัยชรา (Old age) ทั้ง ๕ ช่วงนี้ ช่วงวัยรุ่นถือว่าเป็นระยะการเดินทางที่ยุ่ยากเป็นพิเศษ จะเป็น เด็กก็ไม่ใช่ เป็นผู้ใหญ่ก็ไม่เชิง สับสน วุ่นวาย และไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร

พระพุทธองค์ให้ความสำคัญ เรื่องการคบมิตรโดยจัดไว้ในมงคลชีวิตข้อที่ ๑และข้อที่๒ ดังนี้มงคลชีวิตข้อ ที่ ๑ อเสวนา จ พาลานํ การไม่คบคนพาล

๑. อเสวนา จ พาลานํ การไม่คบคนพาล เป็นการป้องกันไม่ให้นิสัยที่ไม่ดี และความเห็น ผิดๆทั้งหลายจากคนพาลมาติดตัวเข้าและป้องกันเสวนา จ พาลานํ การไม่คบคนพาลไม่ให้ถูกคน พาลมากลั่นแกล้งทำร้ายเอาด้วย ดังนิทานเรื่อง ต้นมะม่วงหวานกับต้นสะเดาชม^{๓๘}

กาลก่อน เมืองพาราณสี ได้มีพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า ทิวิหาณะรับสั่ง ให้ซิงข่าย ไร่ทางด้านเหนือ และด้านใต้ของแม่น้ำ ทรงเล่นน้ำ มะม่วงผลสุกผลหนึ่งลอยมาติดตา ข่ายพระราชาเสวยแล้วรับสั่งว่าให้ปลูกไว้ในอุทยานของพระองค์ ให้รดด้วยน้ำผสมกับน้ำนม๓ ปี จึงมีผล มีรสอร่อย ต่อมาคนเฝ้าสวนคนใหม่ ปลูกสะเดา และ เถาบอระเพ็ดล้อมต้นมะม่วงไว้ราก และ กิ่งของต้นมะม่วงเกี่ยวพันกับรากและกิ่งของต้นสะเดา และบอระเพ็ดมะม่วงหวานจึง กลายเป็นมะม่วงขมไป

เรื่องนี้สอนให้รู้ว่า ถ้าอยู่ใกล้ชิดติดกับของไม่ดี ก็พลอยเป็นของไม่ดีไปด้วย คนเราเช่นกัน ถ้าคบ คนชั่วก็พาตัวให้ชั่วตาม เพราะฉะนั้น อย่าคบคนพาล

สรุป อานิสงส์ของการไม่คบคนพาลมีหลายประการได้แก่ ทำให้ไม่ถูกชักนำไปในทางที่ผิด ทำให้ไม่ถูกคนพาลทำร้าย ไม่ถูกตำหนิ ไม่ถูกใส่ความ ไม่ถูกมองในแง่ร้าย ได้รับความไว้วางใจ

^{๓๖} ใจหยก ขำเทศเจริญ, “การปรับตัวทางสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยาย โอกาสทางการศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา,” **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา จิตวิทยาการให้คำปรึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๔๗, หน้า ๓.

^{๓๗} ประยูรศรี มณีสร, **จิตวิทยาวัยรุ่น**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า๒.

^{๓๘} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ ป.ธ. ๙), **มงคล ๓๘ ประการ**, (กรุงเทพมหานคร:มหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๑๖-๑๗.

๒. ปณฺธิตานญจ เสวนา การคบบัณฑิต เพื่อถ่ายทอดเอาสิ่งดีๆ คุณธรรมต่างๆ มาสู่ตัวเรา ในนิทานเรื่อง มหาสุตโสม^{๓๙} การคบบัณฑิตแม้เพียงครั้งเดียว ก็ย่อมสามารถรักษาตนได้ส่วนการคบคนพาล แม้สิ้นกาลนาน ก็ไม่สามารถรักษาตนได้ เมื่อ นันทพราหมณ์ ไปจากกรุงตักกสิลา สู่อักริหรปต์ สิ้นทางไกล ๑๒๐ โยชน์เมื่อจะแสดงธรรมแก่พระเจ้าสุตโสม จึงได้กล่าวว่า

ขอเดชะ พระองค์ผู้ทรงพระนามว่า สุตโสม การคบ กับสัตบุรุษทั้งหลาย เพียงครั้งเดียวเท่านั้น การคบนั่นย่อมคุ้มครองบุรุษนั้นได้ ส่วนการคบกับ อสัตบุรุษตั้งมาครั้ง ก็คุ้มครองบุคคลนั้นไม่ได้ เรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่า การคบบัณฑิตเพียงครั้งเดียวก็มีผลานิสงส์มาก ส่วนการคบคนพาลนั้น แม้นานเท่าไร ก็ไม่มีผลานิสงส์อะไรเลย มีแต่โทษฝ่ายเดียว ฉะนั้นทุกคนจึงคบบัณฑิต ในที่นี้มิได้ความหมายเฉพาะบัณฑิตทางโลก ผู้สำเร็จการศึกษาได้รับปริญญาเป็นบัณฑิต มหาบัณฑิต หรือ ดุษฎีบัณฑิตเท่านั้น แต่หมายรวมถึงบัณฑิตทางธรรม ผู้มีคุณธรรมรู้จักผิดชอบชั่วดี รู้จักบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ แม้จะไม่มีปริญญาทางโลกก็ถือเป็นบัณฑิตทางธรรม จึงควรอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าไปใกล้คือคบหาเพื่อซึมซับเอาคุณธรรมความดีของท่านมาสู่ตน

อานิสงส์ของการคบบัณฑิตมีหลายประการ ได้แก่ ไม่มีภัยไม่มีเวร รู้จักทางอบายทางมนุษย์ ทางพรหม ทางนิพพาน เป็นสิริมงคลแก่ตนเอง ทำให้เป็นผู้มีปัญญา มีความเห็นถูก (สัมมาทิฐิ) ได้รับการยกย่องสรรเสริญจากคนทั่วไป ทำให้ปลอดภัยจากภัยพาลต่างๆ และทำให้มีความมีความเจริญก้าวหน้า ฉะนั้น การคบบัณฑิตจึงเป็นมงคลอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ยังกล่าวถึง คุณสมบัติของมิตรแท้- มิตรเทียม ไว้ในสังคาลสูตรสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

พฤติกรรมของมิตรแท้ - มิตรเทียม

ลักษณะนิสัย

คนปกอลอก

มิตรมีอุปการะ

พฤติกรรมที่แสดงออก

คิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว

เสียให้น้อยคิดเอาให้มาก

คบเพื่อนเพราะเห็นแก่ประโยชน์ตน

ตัวมีภัยจึงทำกิจของเพื่อน

เพื่อนประมาทช่วยรักษาเพื่อน

เพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์ให้เพื่อน

เป็นที่พึ่งให้เพื่อนยาม มีภัย

เพื่อนมีกิจจำเป็น ออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ขอ

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗.

ลักษณะนิสัย

คนดีแต่พูด

คนช่างประจบ

มิตรแนะประโยชน์

คนชวนให้ฉิบหาย

มิตรมีความรัก

พฤติกรรมที่แสดงออก

อ้างเอาเรื่องที่ผ่านมาแล้วมาปราศรัย

อ้างเอาเรื่องที่ยัง ไม่เกิดมาปราศรัย

สงเคราะห์ด้วยสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์

หาเหตุปฏิเสธเมื่อเพื่อนขอความช่วยเหลือ

มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์

บอกความลับของตนแก่เพื่อน

ปิดความลับของเพื่อน

เมื่อเพื่อนมีภัยไม่ละทิ้ง

แม้ชีวิตก็สละให้ได้

จะทำชั่วก็คล้อยตาม

จะทำดีก็คล้อยตาม

ต่อหน้าสรรเสริญลับหลังนินทา

ห้ามเพื่อนให้เว้นจากความชั่ว

แนะให้ตั้งอยู่ในความดี

ให้ได้ฟัง ได้รู้ สิ่งที่ไม่เคยฟังไม่เคยรู้

บอกทางสุขทางสวรรค์ให้

ชักชวนดื่มน้ำเมา

ชักชวนเที่ยวกลางคืน

ชักชวนให้มัวเมากับสิ่งบันเทิงเริงรมย์

ชักชวนให้เล่นการพนัน

เพื่อนทุกข์ก็ทุกข์ด้วย

เพื่อนสุขก็สุขด้วย

ช่วยกล่าวแก้เมื่อเพื่อนถูกติเตียน

ช่วยสนับสนุนเมื่อเพื่อนได้รับการสรรเสริญ

หลักธรรมในการคบมิตรตามแนวพระพุทธศาสนา

หลักธรรมพระพุทธศาสนา คือ หลักธรรมคำสอนเรื่องศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติ ในการพัฒนาตนเองเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเป็น ผู้กระทำความมีค่านิยมที่ดีงาม หลักธรรมในพระพุทธศาสนาประกอบด้วย ๑) ขรवासธรรม ๔ ๒) กัลยาณมิตรธรรม ๓) ทิศา ๖ ๔) วุฒิธรรม ๔ มีสาระโดยสังเขปดังนี้

๑. ขรवासธรรม ๔^{๔๐} เป็นธรรมสำหรับขรवास ธรรมสำหรับการครองเรือนหลักการ ครองชีวิตของคฤหัสถ์ ในธรรมหมวดนี้มุ่งเน้นด้านปัญญา และ วิริยะ มีรายละเอียดดังนี้

๑) สัจจะ หมายถึง ซื่อตรงต่อเพื่อนฝูง ซื่อตรงต่อลูกเมีย ซื่อตรงต่อเวลา ซื่อตรงต่อ การงานสัจจะ หมายถึง ความจริงใจ ความตั้งใจจริง ที่จะปฏิบัติในสิ่งนั้น เมื่อจะทำสิ่งใด หรือปฏิบัติ ธรรมข้อใดแล้วก็ควรตั้งใจจริง ทำอย่างสุดความสามารถ ทำให้ถึงที่สุด ดังเช่น เมื่อพระพุทธเจ้าทำ ความเพียรเพื่อการตรัสรู้ ก็ได้ตั้งสัจจาธิฐานว่า แม้จะเหลือเพียงแต่กระดูก ก็จะไม่ลุกขึ้นจากที่นั่ง ถ้าไม่บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ ในการศึกษาเล่าเรียนก็เหมือนกันถ้ามีสัจจะหรือตั้งสัจจาธิฐาน คือ ทำอย่างตั้งใจจริง ก็จะช่วยให้ประสบความสำเร็จได้

๒) ทมะ หมายถึง ช่มใจ อย่าให้เกิดโทสะ อย่าให้เกิดความรัก หรือความเกลียด ทมะ หมายถึง บังคับตัวเอง บังคับใจตนเอง ไม่ให้หลงไปตามแรงของสิ่งที่มาช่วย ซึ่งแม้จะยากเย็น เพียงใดก็ต้องพยายามบังคับให้ได้ ในการบังคับนั้น ต้องใช้ไหวพริบและความเพียรเข้าต่อสู้ เพราะ จิตใจเมื่อถูกบังคับก็จะขัดขึ้นยิ่งกว่าช้างที่ตกมันเสียอีก ซึ่งการบังคับจิตใจของตนเอง มี ๒ วิธี ด้วยกันคือ วิธีแรกคือ การปลอบประโลมจิตใจค่อยๆ ปลอบโยน วิธี คือการบังคับโดยตรงการตัดใจ ไม่ให้ทำสิ่งนั้น ซึ่งทั้งสองวิธีนี้ต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

๓) ขันติ หมายถึง อุดทนต่อความร้อน ความหนาว ความเหนื่อย อุดทนต่อคำด่า ขันติ เมื่อมีทมะแล้วยังต้องใช้ขันติเข้ารองรับ ต้องอดทนต่อการบีบคั้นของกิเลสไม่ว่าจะเป็นราคะ โทสะ โมหะ หรืออื่นๆ ต้องใช้ความอดทนอย่าหลงไปในสิ่งชั่วร้ายหรือกิเลส

๔) จาคะ หมายถึง บริจาคออกไป สละสิ่งที่ไม่ต้องการที่มีอยู่ในจิตใจให้หลุดออกไป ระบายความสับสนวุ่นวายออกไปจากจิตใจ อาจจะโดยการสวดมนต์หรือการพักผ่อนให้ถูกวิธี

๒. กัลยาณมิตรธรรม ๗^{๔๑} คุณสมบัติของมิตรดีหรือมิตรแท้ คือ ท่านที่คบหรือเข้าหา แล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามและความเจริญ ในที่นี้มุ่งเอามิตรประเภทครูหรือพี่เลี้ยงเป็นสำคัญ ดังที่กล่าวในหัวข้อ ๒.๒ คุณสมบัติของกัลยาณมิตรในแง่การทำหน้าที่ต่อผู้อื่น

^{๔๐} พระราชนิพนธ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุง และ ขยายความ, หน้า ๑๓๕.

^{๔๑} พระราชนิพนธ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุง และ ขยายความ, หน้า ๒๓๘.

๓. ทิศ ๖^{๔๒} หมายถึง บุคคลประเภทต่างๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ทางสังคม ดุจทิศที่อยู่รอบตัว ได้แก่

- ๑) ปุรัตถิมทิศ คือ ทิศตะวันออก ได้แก่ มารดาบิดา ผู้มีอุปการะแก่เรามาก่อน
- ๒) ทักษิณทิศ คือ ทิศเบื้องขวา ครูอาจารย์ เพราะเป็นทักษิณบุคคลควรค่าแก่การบูชา
- ๓) ปัจฉิมทิศ ได้แก่ ทิศเบื้องหลัง ทิศตะวันตก ได้แก่ บุตรภรรยา เพราะติดตามเป็นกำลังสนับสนุนอยู่ข้างหลังสามี ภรรยาผู้อยู่เบื้องหลัง ยกย่องให้เกียรติสมกับฐานะที่เป็นภรรยา ไม่ดูหมิ่น ไม่นอกใจ มอบความเป็นใหญ่ในงานบ้านให้ หาเครื่องประดับมาให้เป็นของขวัญตามโอกาส ภรรยาย่อมอนุเคราะห์สามีจัดงานบ้านให้เรียบร้อย สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี ไม่นอกใจ รักษาทรัพย์สินสมบัติที่หามาได้ ขยันไม่เกียจคร้านในงานทั้งปวง

๔) อุตตรทิศ มิตรสหาย เพราะเป็นผู้ช่วยให้ข้ามพ้นอุปสรรคภัยอันตราย และเป็นกำลังสนับสนุนให้บรรลุความสำเร็จเพื่อแผ่แบ่งปัน พุดจามีน้ำใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีตนเสมอร่วมสุขร่วมทุกข์กัน ซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน

- ๕) เภฏิมทิศ คนรับใช้ เพราะเป็นผู้ช่วยทำการงานต่างๆเป็นฐานกำลังให้
- ๖) อุปริมทิศ ทิศเบื้องบน ได้แก่ สมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์ เพราะเป็นผู้สูงด้วยคุณธรรม และเป็นผู้นำทางจิตใจ

สิงคาลกสูตร กล่าวเรื่อง ทิศ ๖^{๔๓} ว่ามารดาบิดาเป็นทิศเบื้องหน้า อาจารย์เป็นทิศเบื้องขวา บุตร และภรรยาเป็นทิศเบื้องหลัง มิตรสหายเป็นทิศเบื้องซ้าย ทาส และ กรรมกรเป็นทิศเบื้องต่ำ สมณพราหมณ์ เป็นทิศเบื้องบน พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัส กับ สิงคาลกคฤหบดีบุตร ดังนี้

๑) มารดาบิดาเป็นทิศเบื้องหน้า อันบุตรพึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ ท่านตั้งใจเลี้ยงเรามา เราจักเลี้ยงท่านตอบ จักรับทำกิจของท่าน จักดำรงวงศ์สกุล จักปฏิบัติตนเป็นผู้สมควรรับมรดก เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว จักทำบุญอุทิศให้ท่าน

๒) อาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวา อันศิษย์พึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ ลูกขึ้นยืนรับ เข้าไปคอยรับใช้ เชื้อฟุ้ง ปรนนิบัติ และ เรียนศิลปวิทยาด้วยความเคารพ

๓) ภรรยา เป็นทิศเบื้องหลัง อันสามีพึงบำรุงด้วยสถาน ๕ ด้วยยกย่องว่าเป็นภรรยาไม่ดูหมิ่น ไม่ประพฤตินอกใจ มอบความเป็นใหญ่ให้ และ ให้เครื่องแต่งตัว

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๔-๒๓๐.

^{๔๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๐๔.

๔) มิตรสหาย เป็นทิศเบื้องซ้าย อัญกุลบุตรพึงบำรุงด้วยสถาน ๕ ด้วยการให้ปัน ด้วยการเจรจาถ้อยคำเป็นที่รัก ด้วยประพจน์ประโยชน์ ด้วยความเป็นผู้มีตนเสมอ ด้วยไม่แก่งกล่าวให้คลาดจากความเป็นจริง

๕) ทาสกรรมกร เป็นทิศเบื้องต่ำ อন্নายพึงบำรุงด้วยสถาน ๕ จัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง ด้วยให้อาหาร และ รางวัล ด้วยรักษาในคราวเจ็บไข้ ด้วยแจกของที่มีรสแปลกๆ ให้กิน

๖) สมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบน อัญกุลบุตรพึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ ด้วยกายกรรม ประกอบด้วยเมตตา ด้วยวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา ด้วยมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา

๔. วุฒิธรรม ๔^{๔๔} วุฒิธรรม หมายถึง ธรรมที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงามแก่ผู้ปฏิบัติมี ๔ ประการ นอกจากนั้น ในอรรถกถาแห่งสุตตนิบาต ท่านแบ่งเป็น ๔ โดยเพิ่มปัญญาวุฒิผู้ใหญ่โดยปัญญาเข้ามาอีกอย่างหนึ่ง และเรียงลำดับตามความสำคัญในทางธรรม เมื่อเปลี่ยนวุฒเป็นวุฒิ จะได้ดังนี้

๑) สัปปุริสสังเสวะ คบหาสัตบุรุษ, เสวนาท่านผู้รู้ผู้ทรงคุณ คือ การคบหาสัตบุรุษหรือคนดี ซึ่งเป็นผู้มีความรู้มีความประพฤติดี การคบคนดีเป็นเหตุนำไปสู่ความเจริญงอกงาม เพราะคนดีที่เราคบด้วยนั้น ย่อมจะแนะนำเราในสิ่งที่ประโยชน์ สิ่งที่ต้อง ไม่แนะนำเราในทางเสื่อมเสีย อีกทั้งความประพฤติส่วนตัวของคนดีก็ไม่เสียหาย ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่คนข้างเคียงหรือผู้คบด้วย

๒) สัทธัมมัสสวนะ เอาใจใส่เล่าเรียน หาความรู้จริง คือ การฟังสัทธรรม หรือการเอาใจใส่ศึกษาความรู้จริง การฟัง สัทธรรมหรือการฟังธรรมเป็นเหตุนำไปสู่ความเจริญงอกงาม เพราะการฟังธรรมเป็นการเรียนรู้ที่มีคุณค่าต่อชีวิต เนื่องจากธรรมะเป็นแก่นสารของการดำเนินชีวิต ผู้ฟังธรรมแล้วนำสาระมาคิดพิจารณาไตร่ตรอง ย่อมได้รู้จริงในเหตุผลของสภาพสุขและทุกข์ของชีวิต และหลักการในการแก้ปัญหาชีวิต

๓) โยนิโสมนสิการ คิดหาเหตุผลโดยอุทวิธิ คือการคิดหาเหตุผลโดยอุทวิธิ หรือการพิจารณาโดยแยบคาย เป็นการนำไปสู่ความเจริญงอกงาม เพราะเป็นการพิจารณาเพื่อให้เข้าถึงความจริง โดยการสืบค้นหาเหตุผลไปตามลำดับ จนถึงต้นเหตุ แยกแยะองค์ประกอบต่างๆ จนมองเห็นสภาพที่แท้จริงและความสัมพันธ์ระหว่างเหตุปัจจัยของสิ่งหรือเหตุการณ์นั้นๆ

^{๔๔} พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๖๒-๑๖๓.

๔) ธรรมเนียมปฏิบัติ ปฏิบัติธรรมให้ถูกต้องตามหลัก คือให้สอดคล้องพอดีตามขอบเขต ความหมายและวัตถุประสงค์ที่สัมพันธ์กับธรรมข้ออื่นๆ นำสิ่งที่ได้เล่าเรียนและไตร่ตรองเห็นแล้วไป ใช้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักตามความมุ่งหมายของสิ่งนั้นๆ

หลักคำสอนการคบภักตมิตรในสังคมไทย

ในสังคมไทย แยกครอบครัวออกเป็น ๒ ประเภท^{๔๕} คือ ครอบครัวเดี่ยว (nuclear family) และครอบครัวขยาย(extended family) ๑) ครอบครัวเดี่ยวหรือครอบครัวแรกเริ่ม หมายถึงครอบครัวที่มีสมาชิกเฉพาะพ่อแม่และลูกไม่มีคนอื่นอาศัยอยู่ด้วย ๒) ครอบครัวขยาย หมายถึงครอบครัวที่มีญาติเข้ามาอาศัยอยู่ด้วยนอกเหนือจากพ่อแม่และลูกเช่น ปู่ ย่า น้องของแม่ หรือภรรยาของลูกชาย

สังคมไทยมีวิถีชีวิตที่อุดมด้วยปัญญา พึ่งพาตนเองได้อย่างมีความสุข ความพอดีมี ภูมิคุ้มกัน รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกกรอบตัว และ ภายในจิตตนได้อย่างชัดเจน ไม่ยึดเอา บริโภคนิยมเป็นจุดหมาย แต่อาศัยเป็นเครื่องมือเพื่อยังชีวิตตนให้อยู่ได้ทั้งกายและจิตท่ามกลาง กระแสบริโภคนิยม คนไทยต้องปรับเปลี่ยนวิถีคิด หรือ กระบวนทัศน์มาสู่พุทธกระบวนทัศน์ ด้วยการนำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้อย่างจริงจัง จนสามารถให้จิตเป็นลักษณะนิสัย ใฝ่ดี มีสัมมาทิฐิ ดังนั้นบุคคลผู้ใฝ่ดี มีสัมมาทิฐิ พร้อมทั้งจะเป็นภักตมิตรต่อผู้อื่น และ มีวินัย ต่อตนเอง พร้อมทำหน้าที่ของตนต่อคนรอบกายที่มีปฏิสัมพันธ์ด้วยอย่างเต็มกำลังตามสามารถตาม หลักทิศ๖ โดยทำหน้าที่ของตนเอง แล้วขยายสู่ครอบครัว ชุมชน สังคม^{๔๖}

ประเภทภักตมิตรในสังคมไทย^{๔๗} นั้นจะต้องประกอบด้วย ดังนี้๑. การเข้าใจผู้อื่น ให้ เริ่มจากการที่เข้าใจตนเอง มนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้เพียงลำพัง ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่ง กัน และกัน จะทำให้มนุษย์มีชีวิตรอด และ พัฒนาต่อไปได้นับตั้งแต่แรกเกิด จนถึงเติบโตขึ้น วุฒิ ภาวะทางร่างกาย วุฒิภาวะทางอารมณ์ และทักษะทางสังคม ก็เพิ่มมากขึ้น สังคมเริ่มขยายวงกว้าง จากพ่อแม่เป็นครูอาจารย์ เป็นเพื่อนในชั้นเรียน เพื่อนร่วมงาน เพื่อนร่วมสังคม เพื่อนร่วมโลก ยิ่ง สังคมกว้าง ขึ้นปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้างมากขึ้น และยุ่งยากในการสร้างสัมพันธ์ภาพมากขึ้น จากการ คั่นคว้าวิจัย นักวิชาการยอมรับว่า การทำงานเป็นทีม หรือ การทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยมี

^{๔๕} ดำรง ฐานดี, **มานุษยวิทยาเบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๘), หน้า ๑๘๘-๑๙๑.

^{๔๖} ศศิวรรณ กำลังสินเสริม, “พุทธกระบวนทัศน์ในการดำเนินชีวิตยุคบริโภคนิยม”, **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ก.

^{๔๗} คณะกรรมการวิชาศิลปะการดำเนินชีวิต, **ศิลปะการดำเนินชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔๕-๑๔๖.

สัมพันธภาพที่ดีจะทำให้เกิดประสิทธิภาพ และ ประสิทธิภาพของการทำงานมากกว่าการทำงานคนเดียว ดังนั้น เราควรใช้สติในการไตร่ตรอง พิจารณา ทำความเข้าใจตัวเราให้ชัดเจน แทนที่จะเป็นเหมือนดังที่ผู้อื่นเป็น หรือเป็นดังใจผู้อื่น ลองกลับมาทบทวนดูว่า ตนเองมีความต้องการอะไร จากประสบการณ์ที่ผ่านมาเรามีจุดเด่น จุดด้อยอย่างไร ณ ปัจจุบันเรามีบุคลิกภาพอย่างไร ตัวตนที่แท้จริงของเราเป็นอย่างไร เมื่อเราเข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้แล้ว ก็พัฒนาจุดด้อยให้พัฒนาขึ้นตามลำดับเหมาะสม และ สอดคล้องกับตนเองจนกลายเป็นเอกลักษณ์แห่งตน ต่อจากนั้นก็ใช้หลักการเดียวกันในการทำเข้าใจผู้อื่น ที่เราเกี่ยวข้องด้วยก็จะทำให้เราดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เป็นกัลยาณมิตรที่ดีกับตนเอง และ ผู้อื่น ได้

๒. การเข้าใจตนเอง คนทุกคนมีความต้องการ มีเป้าหมายเฉพาะตน ความต้องการส่งผลผลักดัน ให้เราเลือกวิถีทางดำเนินชีวิตไปสู่เป้าหมาย นั้น ดังนั้นถ้าเราต้องค้นหาความต้องการ และ เป้าหมายในชีวิตของเรา ให้พบ และ ทำความเข้าใจในความต้องการนั้นให้ชัดเจนการที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ กับ ผู้อื่นสามารถเป็นไปได้ทั้งในการส่งเสริม สนับสนุน และ ต่อต้านขัดแย้งกัน ดังนั้นการประนีประนอม การประสานประโยชน์ สามัคคี และ แบ่งปันจะทำให้ทุกคนที่ดำเนินชีวิตร่วมกันนั้นสามารถบรรลุเป้าหมายที่ตนเองคาดหวังได้ คนที่สามารถเข้าใจตนเอง และ เข้าใจอารมณ์ผู้อื่น คนนั้นต้องตระหนักถึงสภาวะอารมณ์ของตนเอง และสามารถจัดการอารมณ์สามารถจูงใจตนเองตลอดจนสามารถจัดการสัมพันธภาพ กับ ผู้อื่นได้อย่างสำเร็จ จะเป็นกัลยาณมิตรได้ทั้งต่อตนเอง และ ผู้อื่น

ลักษณะกัลยาณมิตรในสังคมไทย

สังคมไทยเป็นสังคมแห่งน้ำใจไมตรีที่ได้รับการหล่อหลอมทางวัฒนธรรมให้อยู่อาศัยด้วยความเกื้อกูลเอื้ออาทรซึ่งกันและกันมาแต่โบราณกาล ลักษณะของสังคมจึงเป็นลักษณะที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติ สงบงาม พึ่งพาอาศัยกันด้วยน้ำใจไมตรีเป็นหลักสำคัญ

สังคมไทยมีรอยยิ้มอันมีเสน่ห์ของคนไทยที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลก สะท้อนให้เห็นถึงความงามในจิตใจที่ส่งผ่านรอยยิ้มทั้งใบหน้าและดวงตา ซึ่งเป็นเสน่ห์อันงดงามยากที่ประเทศใดเสมอเหมือนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักถึงความสำคัญของเรื่องดังกล่าวว่า สังคมไทยเคยเป็นสังคมแห่งน้ำใจไมตรี กำลังถูกรอบงำจากวัฒนธรรมอื่นๆ พระองค์จึงทรงมีพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม พระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทยให้ได้ตระหนักรู้ ตระหนักคิดเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกบนพื้นฐานของภูมิปัญญาไทย ซึ่งเป็นรากเหง้าและวิถีชีวิตที่ดีงามสืบสานมาแต่บรรพบุรุษไทย

สังคมไทยมีความเสียสละ คือยอมอุทิศความสุข ทรัพย์สมบัติ เวลา ความคิด แรงงาน หรือแม้กระทั่งชีวิตของตนเพื่อประโยชน์ของสังคมส่วนรวม ความเป็นเอกราชและความ

เจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ การเสียสละต้องทำให้ถูกกาลเทศะ มิฉะนั้นอาจจะเปล่าประโยชน์ เช่น การเสียสละส่วนบุคคล ต้องให้แก่บุคคลที่ต้องการความช่วยเหลือขาดแคลน ไม่ให้บุคคลที่ไม่มี ความจำเป็นหรือไม่เดือดร้อน การเสียสละที่ยิ่งใหญ่ คือการเสียสละเพื่อส่วนรวม เช่นเสียสละให้แก่ โรงเรียนให้แก่ประเทศชาติ นักเรียนเสียสละร่างกาย เพื่อพัฒนาโรงเรียนให้เจริญก้าวหน้า พฤติกรรมที่แสดงการทำประโยชน์แก่สังคมที่สำคัญ ควรเสริมสร้างและส่งเสริมให้แก่เยาวชนและ คนไทยเช่นความขยันหมั่นเพียรสังคมไทยมีความขยันหมั่นเพียร ในการศึกษาเล่าเรียนให้เริ่มต้น ด้วย ความรักคือไฟรักพอใจในการศึกษาเล่าเรียน อ่านค้นคว้า ทำการบ้าน มุ่งมั่นในการเรียนอดทน ไม่ทอดทิ้งงานตามที่ครูสั่งจนเป็นผลสำเร็จ ตั้งจิตทำสิ่งที่ทำทำสิ่งนั้นด้วยความคิด มีสมาธิ คิด วางแผนและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ อ่านค้นคว้าทบทวน ไตร่ตรอง พิจารณาตรวจตราหา เหตุผลและตรวจสอบผลการเรียน ข้อขาดตกบกพร่องในสิ่งที่ทำนั้น ทำได้ครบพิธีบาท๔ เป็น เครื่องให้ความสำเร็จ

๒.๒ สภาพพื้นที่ในการวิจัย โรงเรียนบางจาก (โกมลประเสริฐอุทิศ)

โรงเรียนบางจาก (โกมลประเสริฐอุทิศ) สำนักงานเขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร เป็น โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กมาก สังกัดสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร มีเนื้อที่ประมาณ ๕ ไร่ โดย นายไพบูลย์ โกมลประเสริฐอุทิศ บริจาคให้องค์การบริหารนครหลวงกรุงเทพ-ธนบุรี เพื่อ สร้างโรงเรียนและได้ดำเนินการโอนกรรมสิทธิ์ที่ดิน เมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ.๒๕๑๙ กรุงเทพมหานครได้จัดสรรงบประมาณ เพื่อสร้างอาคารเรียน บ้านพักครู ส้วม โรงอาหารและโรง กิจกรรม อย่างละ ๑ หลัง เมื่อแล้วเสร็จ จึงได้ขออนุมัติตั้งชื่อโรงเรียนนี้ว่า “โรงเรียนบางจาก (โกมลประเสริฐอุทิศ)” เพื่อเป็นเกียรติประวัติแก่วงศ์ตระกูล “โกมลประเสริฐ” ซึ่งเป็นผู้มีจิตศรัทธา บริจาคที่ดินให้เพื่อสร้างโรงเรียน

โรงเรียนบางจาก (โกมลประเสริฐอุทิศ) เปิดสอนครั้งแรก เมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๔ ซึ่งเป็นนักเรียนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในแขวงบางจาก และ ใกล้เคียง และนักเรียนอีกส่วนหนึ่งจาก โรงเรียนวัดจันทร์ประดิษฐาราม รวมมีนักเรียนทั้งหมด จำนวน ๕๒ คน โดยนายบุญเหลือ พูลทอง อาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดจันทร์ประดิษฐาราม มารักษา ราชการในตำแหน่งครูใหญ่โรงเรียนนี้ และมีครูช่วยราชการ จำนวน ๓ คน คือนายสุทิน ครองแก้ว นายยงยุทธ ฐุสรานนท์ นายวิมล พึ่งบ้านเกาะ และมีนายเต็ม คำศรี เป็นภารโรง

เมื่อวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๒๐ นายชลอ ธรรมศิริ ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ได้ให้เกียรติมาเป็นประธานในพิธีเปิดอาคารเรียน

ปัจจุบันโรงเรียนดำเนินการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล ๑ ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ มีห้องเรียนจำนวน ๘ ห้องเรียน มีนักเรียนจำนวน ๒๓๙ คน ข้าราชการครู ๑๒ คน เป็นชาย ๒ คน หญิง ๑๐ คน วุฒิการศึกษาปริญญาโท ๔ คน ปริญญาตรี ๘ คน คนเลี้ยงเด็ก ๓ คน พนักงานธุรการปฏิบัติการ ๑ คน และนักการภารโรง ๓ คน

โรงเรียนบางจาก (โกมลประเสริฐอุทิศ) ตั้งอยู่เลขที่ ๕๙ ซอยเพชรเกษม ๔๘ แยก ๔-๗ แขวงบางจาก เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร เครือข่ายที่ ๕๔ โทรศัพท์/โทรสาร. ๐๒-๔๕๗ - ๓๔๗๐

โรงเรียนบางจาก (โกมลประเสริฐอุทิศ) มีการบริหารจัดการสถานศึกษา โดยมีเป้าหมายสำคัญในการสร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับผู้เรียน ให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพ ได้มาตรฐานทางการศึกษาของชาติและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เป็นที่ยอมรับและศรัทธาของนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน โดยมีแนวทางการบริหารจัดการโรงเรียนสู่คุณภาพดังนี้

วิสัยทัศน์ของโรงเรียน

ภายในปี พ.ศ.๒๕๕๙ โรงเรียนบางจาก (โกมลประเสริฐอุทิศ) มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มี “สุขภาวะดี มีคุณธรรม เลิศล้ำวิชาการ สืบสานภูมิปัญญาไทย ก้าวไกลสู่สากล บนวิถีพอเพียง”

ปรัชญาประจำโรงเรียน พัฒนาตน พัฒนาคน เพื่อพัฒนาชาติ

คำขวัญของโรงเรียน ความรู้ดี มีวินัย ใฝ่คุณธรรม เลิศล้ำกีฬา

คติธรรมประจำโรงเรียน นตฺถิ ปญญา สมา อาภา : แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี

สีประจำโรงเรียน เขียว – เหลือง หมายถึง ความเจริญงอกงามด้วยปัญญา

พันธกิจ

๑. พัฒนาโรงเรียนให้เป็นพื้นที่สุขภาวะ ทั้งสุขภาวะทางกาย สุขภาวะทางจิตและ สุขภาวะทางสังคมที่ส่งผลให้เกิดสุขภาวะปัญญา

๒. พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม และคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมไทย

๓. พัฒนาการจัดการเรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา

๔. พัฒนาผู้เรียนให้มีความพร้อมด้านภาษา การสื่อสาร การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม สำหรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

๕. ส่งเสริมการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๖. สร้างจิตสำนึกรักความเป็นไทย รู้จักรักและหวงแหน มองเห็นคุณค่าของศิลปะ แลภูมิปัญญาไทย

เป้าหมาย

๑. ทุกคนในโรงเรียนมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง อารมณ์แจ่มใสจิตใจเบิกบาน สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

๒. นักเรียนทุกคนได้รับการพัฒนาให้มีคุณธรรมจริยธรรม และมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมไทย

๓. นักเรียนทุกคนได้รับการพัฒนาการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

๔. ครูและนักเรียนมีความพร้อมในการเป็นสมาชิกของกลุ่มประเทศอาเซียน มีความรู้และทักษะ การสื่อสารและการอยู่ร่วมสังคมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

๕. บุคลากรทุกคนยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๖. ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม นำความรู้จากภูมิปัญญาไทยมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อดำรงรักษาไว้สืบต่อไป

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิไลรัตน์ พุกษาภิรมย์^{๔๘} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอกตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร” งานวิจัยนี้มีสาระสำคัญคือ หลักธรรมความเป็นกัลยาณมิตร จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติภายนอก คือ บุคลิกภาพภายนอก มีร่างกาย สง่างาม วาจาไพเราะ สุขุมเยือกเย็น เป็นลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการของพระพุทธเจ้า และ คุณสมบัติภายใน เป็นธรรมของคนดี ธรรมของผู้รู้ซึ่งเป็นคุณสมบัติพิเศษ หรือเรียกว่ากัลยาณมิตรธรรม ๗ ประการ คือ เป็นที่รักที่พอใจ เป็นที่เคารพ เป็นที่ยกย่อง เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้ และ ไม่แนะนำในทางที่เสื่อม ในขณะเดียวกัน กัลยาณมิตรต้องถึงพร้อมด้วย ความเชื่อ (ศรัทธา) การสรวมกาย วาจา ใจ การฟัง (สุตะ) การเสียสละ (จาคะ) ความเพียร (วิริยะ) ความระลึกได้ (สติ) ความตั้งใจมั่น (สมาธิ) ความรอบรู้ (ปัญญา) และประสานกับคุณธรรมด้านพรหมวิหารธรรม สัมปติธรรม สังคหัตถุ และโยนิโสมนสิการ ซึ่งนับว่าเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่จำเป็น สำหรับคุณสมบัติของกัลยาณมิตร

^{๔๘} วิไลรัตน์ พุกษาภิรมย์, “ความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอกตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร”, หน้า ๑๒๘.

ใจหยก ขำเทศเจริญ^{๔๙} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การปรับตัวทางสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา”งานวิจัยนี้มีสาระสำคัญคือ ปัญหาในการปรับตัวมักจะเกิดขึ้นได้ทุกวัยของชีวิต ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจังหวะในช่วงชีวิตที่พบเจอเหตุการณ์ในแต่ละวัน ซึ่งมนุษย์ต้องปรับตัวตามสภาวะแวดล้อมของตนในบรรดาวัยต่างๆ วัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องเผชิญกับปัญหา และ วิฤตการณ์ในการปรับตัว ในเรื่องอารมณ์ สังคม และสติปัญญา การปรับตัวนั้นแบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ การปรับตัวทางสังคม(Social Adjustment) และ การปรับตัวส่วนบุคคล (Personal Adjustment)

พระนฤมิตร ฐิตรัตนโน^{๕๐} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ ศึกษาทัศนคติการเข้าถึงพระรัตนตรัยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร” งานวิจัยนี้มีสาระสำคัญคือนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตกรุงเทพมหานครมีทัศนคติต่อ การเข้าถึงพระรัตนตรัย คือพระพุทธรูป พระธรรม และ พระสงฆ์ โดยรวมอยู่ในระดับดี ด้านพระพุทธรูป นักเรียนส่วนใหญ่มีทัศนคติในเรื่องความพอใจในการกราบไหว้พระพุทธรูปทุกครั้งที่มีโอกาส การเข้าถึงพระธรรมนักเรียนส่วนใหญ่มีทัศนคติเรื่องลักทรัพย์ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ และ การเข้าถึงพระสงฆ์ นักเรียนส่วนใหญ่มีทัศนคติในการเคารพพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความเคารพ และศรัทธาต่อพระรัตนตรัยที่เป็นสรณะอันประเสริฐที่มีความสำคัญ ๕ ประการ คือ ๑. เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ๒. เป็นที่พึ่งที่ทำให้บุคคลสามารถพึ่งตนเองได้ ๓. เป็นเครื่องป้องกัน และจรรโลงชีวิตให้สงบสุข ๔. เป็นแหล่งบุญที่ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติตามได้รับผลบุญที่ยิ่งใหญ่ ๕. เป็นที่พึ่งที่ทำให้ผู้ปฏิบัติตามได้บรรลุนิพพาน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร นักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสามารถดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท ทั้งนำมาประพฤติปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

พระมหาบุญมี ยโสธโร^{๕๑} ได้ศึกษาทัศนคติของเยาวชนที่มีต่ออทินนาทานในสังคมไทย: ศึกษาเฉพาะกรณี นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔- ๖รรวมโรงเรียนภูเรือวิทยา จังหวัดเลยผลการวิจัยสรุปว่า ทัศนคติที่มีต่ออทินนาทานของเยาวชนอยู่ในระดับที่สูง เยาวชนแม้จะมีการรับรู้เข้าใจ และมีจิตสำนึกเกี่ยวกับอทินนาทานในระดับสูง แต่กลับมีพฤติกรรมอยู่ในระดับต่ำเพราะสาเหตุ

^{๔๙} ใจหยก ขำเทศเจริญ, “การปรับตัวทางสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา” , หน้า ๓.

^{๕๐} พระนฤมิตร ฐิตรัตนโน, “ศึกษาทัศนคติการเข้าถึงพระรัตนตรัยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายใน เขตกรุงเทพมหานคร,” , หน้า ก.

^{๕๑} พระมหาบุญมี ยโสธโร, “การศึกษาทัศนคติของเยาวชนที่มีต่ออทินนาทานในสังคมไทย:เฉพาะกรณี นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ โรงเรียนภูเรือวิทยา จังหวัดเลย”, หน้า ๑-๒.

ผลกระทบทางสังคม และ สิ่งแวดล้อม การศึกษาพุทธวิธีในการแก้ไขปัญหาเรื่องอทินนาทานใน เยาวชน มี ๒ ประการ การแก้ไขด้านปัญหายานอก ใช้ศีล ๕ ควบคุม กาย วาจาให้เรียบร้อย และ ให้มีเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันกันเพื่อความสุขในสังคม ส่วนการแก้ปัญหายานใน ด้วยการ ใช้ หลักธรรมเช่น ศรัทธา หิริโอตตปปะ ความเพียร เพื่อเป็นเครื่องฝึกฝนอบรมจิต และ ปัญญาของ เยาวชนให้ดำเนินไปอย่างถูกต้อง และ เหมาะสม

พระมหาเกรียงไกร บัวจันอัด^{๕๒} ได้ศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องกัลยาณมิตรการ บรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน” ผลการวิจัยพบว่า พุทธ ศาสนาเถรวาทยกย่องพระโพธิสัตว์เป็นกัลยาณมิตร เป็นผู้ตั้งปณิธานเป็นพระโพธิสัตว์ สำเร็จต้องมี ศรัทธา เป็นผู้ประเสริฐ ถึงพร้อมด้วย ประโยชน์ตน ประโยชน์ท่านมีความกรุณาเป็นตบะใคร่ใน ธรรม พอใจในการบริจาคทาน และจิตโตตุปปาทเกิด ต้องการทำคือ คบกัลยาณมิตร บูชา พระพุทธเจ้า บำเพ็ญกุศลมูล ค้นหาธรรมอันประณีต เป็นผู้มีใจเบิกบานอยู่เสมอ อดทนต่อ ทุกขเวทนา มีเมตตากรุณา มีศรัทธาในมหายานฝ่ายพุทธปรัชญา สรุปว่าฝ่ายเถรวาท และ ฝ่าย มหายาน ล้วนต้องมีกัลยาณมิตรทั้งสองฝ่าย คือ กัลยาณมิตรฝ่ายโลกียะ ซึ่งได้แก่ พ่อแม่ ครู อาจารย์ พระสงฆ์ บุคคลในศาสนา มิตรสหาย สังคม สิ่งแวดล้อมเป็นกัลยาณมิตร เป็นผู้สนับสนุน สั่งสอน เป็นตัวอย่างที่ดี ให้ความรักให้ความเมตตากรุณา ช่วยเหลือเป็นกำลังใจการพัฒนา และ เป็นคนดี กัลยาณมิตรฝ่ายโลกุตระ ช่วยชี้แนะสั่งสอนให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของศาสนา

ศศิวรรณ กำลังสินเสริม^{๕๓} ศึกษาพุทธกระบวนการทัศนในการดำเนินชีวิตยุคบริโภคนิยม ศึกษาวิเคราะห์ความเป็นมาของการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกยุคโลกาภิวัตน์ และ การดำเนินชีวิต ในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการบริโภคนิยม อยู่ที่ความสามารถในการกุมความคิดของ คนในสังคมให้มีกระบวนการทัศนในการดำเนินชีวิตถูกครอบงำด้วยวัฒนธรรมบริโภคนิยม ทำให้คน ไทยเคลื่อนออกจากศีลธรรม เห็นเงินเป็นใหญ่ คิดหาทางลัดเพื่อบรรลุประโยชน์ตนดั่งนั้นเพื่อ พัฒนาให้สังคมไทย พึ่งพาตนเองได้ มีภูมิคุ้มกัน รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และสามารถนำ หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้อย่างจริงจัง จนสามารถฝังลึกลงในจิตตนจน เป็นลักษณะนิสัยใฝ่ดีมีสัมมาทิฐิ เพื่อให้สัมมาทิฐิเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนชีวิต เข้าสู่ กระบวนการพัฒนาชีวิตตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา เป็นไปเพื่อสร้างสมดุลให้แก่ชีวิตทั้งด้าน ศีลสมาธิ ปัญญา โดยอาศัยปัจจัยสองด้าน คือ การคบกัลยาณมิตร การคิดอย่างถูกวิธี หรือ คิดแบบโยนิโส

^{๕๒} พระมหาเกรียงไกร บัวจันอัด, “การศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องกัลยาณมิตร กับ การ บรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน,” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๖), หน้า ๔๘๐-๔๘๑.

^{๕๓} ศศิวรรณ กำลังสินเสริม, “พุทธกระบวนการทัศนในการดำเนินชีวิตยุคบริโภคนิยม”, หน้า ก.

มนสิการ มีความเป็นอยู่อย่างพอเพียงตามหลักสันโดษ คือยินดีตามมี พอใจตามได้ ตามสมควรแก่
 เพศภาวะ และฐานะของตน บุคคลผู้ใฝ่ดี

๒.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศึกษาทัศนคติต่อการถวายสังฆทาน
 ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย
 (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และ ตัวแปร
 ตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรอิสระ

(Independent Variables)

ตัวแปรตาม

(Dependent Variables)

